

REGOL

CZ.1.07/3.1.00/37.0033

Rozvoj environmentální gramotnosti odborné i laické veřejnosti

Zdroje informací o přírodě a krajině

V současné době existuje v řadě oborů, ochranu přírody a krajiny nevyjímaje, nepřehledné množství dat a informací. Jednou ze základních dovedností, kterou budeme jako občané stále častěji potřebovat, je schopnost informace vyhledávat a interpretovat.

Základním nositelem informací, nezbytných pro správné rozhodování při ochraně přírody a krajiny na všech úrovních, je v současné době Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Spravuje databáze výskytu rostlin i živočichů i mapové podklady informující o zvláště chráněných územích,

územích soustavy Natura 2000 a další informace. Tím se stává významným partnerem pro občany, občanská sdružení i veřejnou správu při rozhodování o lokalizaci záměrů konkrétních staveb i koncepcí (např. územních plánů) a hodnocení jejich vlivů na životní prostředí.

Záměry staveb a koncepcí využití území, zejména ve volné krajině, mají zásadní dopady nejen na obyvatelstvo, ale často především na krajinný ráz a živé složky krajiny. Proto je nezbytné rozsah a význam takových vlivů posuzovat a to moderními objektivními metodami, jejichž výsledky lze exaktně obhajovat.

Pokud chceme zachovat pestrou a bohatou krajinu, vyžaduje to citlivý přístup při rozhodování, založený na dobrých podkladech. Na fotografii podhůří Jeseníků. (foto J. Laciná)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Autoři textů: Vilém Pechanec, Jan Losík, Tomáš Dohnal, Vlastimil Kostkan

Biologické hodnocení a hodnocení krajinného rázu

Při plánování jakýchkoli záměrů či koncepcí v krajině je vhodné si zjistit, zda v daném místě nejsou stanoveny nějaké podmínky zvláštní ochrany přírody a krajinného rázu (od územního plánu přes plány péče zvláště chráněných území až po výskyt zvláště chráněných druhů i dalších, potenciálně ovlivněných populací rostlin a živočichů). Dotčený orgán ochrany přírody a krajiny by měl mít k dispozici dostatek podkladů, aby mohl vyloučit významné narušení jednotlivých složek přírody, funkcí ekosystémů a krajinného rázu v daném území. Při přetrvávajících pochybnostech si může nechat zpracovat biologické hodnocení a posouzení vlivu záměru či koncepce na krajinný ráz od odborných osob či institucí. U větších záměrů a koncepcí je vhodné předem informovat i ostatní zájmové skupiny a záměr s nimi včas a podrobně projednat.

Krajinný ráz je výsledkem působení přírodních, kulturních a historických činitelů, provázaných prostorově i časově probíhajícími procesy. Složitý systém vztahů a vazeb v krajině lze zjednodušeně rozčlenit do tří vrstev:

- **Primární krajinný systém** se řídí ryze **přírodními zákonitostmi** a vztahy (např. hydrologická síť jako odraz reliéfu, přírodní ekosystémy) bez vlivů člověka.
- **Sekundární krajinný systém** zahrnuje člověkem vytvářené (a využívané) struktury krajiny a tvoří v kulturní krajině nejvýraznější vrstvu (od zemědělských kultur až po zástavbu sídel a infrastrukturu). Řídí se především **ekonomickými zákonitostmi**.
- **Terciární krajinný systém** je prostorově funkční vyjádření lidských představ o vnímané realitě. Řídí se ryze **psychologickými zákonitostmi** a projevuje se často zástupně pomocí symbolů a znaků (vše co se odvíjí od lidského vnímání prostředí – od náboženských představ, přes místní obyčej a zvyky až po umění).

Pro samotné **hodnocení krajinného rázu** a případná doporučení pro jeho ochranu je nutné řešit území rozčlenit na menší segmenty, které jsme schopni dostatečně popsat a vymezit. Základním úkolem je tedy **diferenciace krajiny** a stanovení jejich hodnot. Toto členění může být buď **typologické** (podle podobnosti) anebo **individuální** (podle prostorových – vizuálních souvislostí), přičemž každý postup hodnotí krajinu z jiného úhlu pohledu. Pro kvalitní, komplexní hodnocení krajinného rázu území je nutné provést obě členění krajiny.

Ochrana krajinného rázu je mj. zakotvena v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny v § 12. K této problematice se vyjadřuje také stavební zákon, který v rámci územně analytických podkladů vymezuje oblasti a místa krajinného rázu ve vazbě na zákon o ochraně přírody a krajiny. Krajinný ráz je proto třeba chránit tak, aby zůstaly zachovány nejhodnotnější segmenty všech typů krajiny a zároveň, aby si maximální část území udržela alespoň své základní charakteristiky.

Osídlení krajiny rostlinami a živočichy, vazby, které mezi nimi jsou, toky energie a výměna látek v koloběhu, jsou úzce provázány nejen s lokalizací posuzovaného území v rámci klimatických oblastí, nadmořské výšky nebo návaznosti na biogeografické rozšíření jednotlivých složek flóry a fauny. K těmto přirozeným vlastnostem, které se váží na primární krajinný systém,

Starosídlní, zemědělská krajina kup a kuželů v jihozápadní části CHKO České středohoří. (foto T. Dohnal)

přibývají ještě vlastnosti, ovlivněné sekundárním a dokonce i terciárním krajinným systémem. Výsledné podmínky pro výskyt druhů a jejich společenstva jsou tedy dány souborem přirozených abiotických a biotických podmínek, které jsou v krajině více nebo méně ovlivněny zásahy člověka do krajiny. Proto **nesmí být biologické posuzování záměrů a koncepcí odtrženo od krajiny a jejích složek**, včetně většinou velmi silné složky lidských vlivů.

Biologické hodnocení (BH) je upraveno § 67 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon“).

Zadání BH je povinností investora v případě, že o jeho nezbytnosti rozhodne orgán ochrany přírody (OOP) příslušný k povolení zamýšleného zásahu. Zpracování biologického hodnocení může mít opodstatnění i v případě, kdy jde např. „pouze“ o povolení kácení dřevin, přičemž však dotčené dřeviny slouží jako biotop pro ohrožené druhy hmyzu nebo obratlovců. OOP však v řadě případů nechávají tuto možnost nevyužitou a namísto BH ve smyslu § 67 zákona, se spokojí s různými biologickými průzkumy. V těchto případech je třeba mít na paměti, že na tyto průzkumy se nevztahují požadavky kladené na BH (nemusejí být zpracovány autorizovanou osobou, nemusí respektovat strukturu a metodiku BH). Jejich kvalita tudíž není nijak garantována.

Biologické hodnocení musí dát OOP jednoznačnou odpověď, zda zamýšlený zásah bude mít vliv na rostliny a živočichy, ekosystémy a chráněná území a jak tento vliv bude významný. Na tomto místě je třeba uvést, že BH posuzuje záměry hlediska vlivu na rostliny a živočichy a chráněná území a jeho cílem tedy není posoudit vliv záměru na krajinný ráz; toto posouzení se provádí separátně. Vlivy na chráněná území nebo prvky územního systému ekologické stability (ÚSES) jsou proto v BH také posuzovány výhradně z hlediska možného dotčení přítomných populací rostlin a živočichů.

Biologické hodnocení je **tvořeno dvěma částmi**: jednak popisem aktuálního stavu dotčeného území s důrazem na zvláště chráněné části

Větrné elektrárny mohou změnit krajinný ráz a také ohrozit migrující ptáky či netopýry. (foto J. Losík)

přírody, druhá část se pak týká popisu plánovaného záměru a vyhodnocení jeho vlivu na rostliny a živočichy, zvláště chráněná území, významné krajinné prvky a územní systém ekologické stability krajiny.

První část BH je postavena především na **výsledcích přírodovědných terénních průzkumů** (zaměřených, z důvodů časové i finanční náročnosti, především na vhodné indikační taxonomické skupiny, nikoli na výskyt veškerých druhů na lokalitě), **které by měly být doplněny informacemi z dalších zdrojů** a z konzultací se specialisty na dílčí taxonomické skupiny.

Ve druhé části BH jsou **prezentovány údaje o záměru a popsány předpokládané přímé a nepřímé vlivy na rostliny a živočichy i jejich biotopy**. Záměr musí být vyhodnocen ve všech svých fázích (příprava, výstavba, provoz, eventuálně likvidace). Vlivy pak mohou spočívat nejen v přímém ovlivnění (poškození, likvidaci) jedinců dotčených druhů, ale také ve změně jejich životních podmínek (úbytek biotopů nebo jejich změna, rušení, omezení migračních možností).

Hlavním **výstupem BH** je **sdělení** autorizované osoby, **zda vlivem záměru dojde k negativnímu ovlivnění předmětů zájmu ochrany přírody na lokalitě**. Hodnocení by mělo být provedeno v kontextu okolní krajiny (např. zda dojde k vymizení či výraznému snížení početnosti populací postižených druhů jen na dané lokalitě nebo v celém regionu). Pokud je možné negativní vlivy na živou přírodu nějakým způsobem eliminovat nebo zmírnit, navrhuje v BH autorizovaná osoba příslušná opatření.

Součástí BH by také měl být návrh monitoringu negativních vlivů, či účinnosti realizovaných zmírňujících opatření.

V případě, že se jedná o záměr v území, které je **součástí tzv. soustavy Natura 2000** (evropsky významná lokalita nebo ptačí oblast) a záměr může ovlivnit **předměty ochrany** takového území, vyžádá si příslušný krajský úřad speciální posouzení, které pak probíhá v režimu posouzení vlivů na životní prostředí (**EIA**).

Přehled zájmových skupin

Zájmové skupiny mohou tvořit jakékoli právnické či fyzické osoby, orgány státní správy i samosprávy, které v krajině prosazují určitý zájem. Může to být na jedné straně výstavba nových objektů nebo infrastruktury, ale na druhé straně je třeba odborně posuzovat i projekty, které si kladou za cíl zachování nebo obnovu dosavadních struktur přírody a krajiny. Mezi skupiny, jejichž zájmy mohou být v dané problematice dotčeny, patří:

- místní obyvatelé,
- majitelé nemovitostí (zejména pozemků),
- místní nevládní organizace a občanská sdružení,
- fyzické osoby, které vstupují do schvalovacích řízení,
- samospráva,
- státní správa,
- investoři a podnikatelé,
- projektanti a autorizované osoby a další osoby ovlivňující konečný rozsah a podobu nových struktur.

Rizika a zdroje možného neúspěchu

Jsou-li projekt záměru či řešení koncepce formulovány bez ohledu na přírodní podmínky a krajinný ráz, dochází často ke střetům se zájmy jejich ochrany. V některých pokročilých fázích schvalování pak může dojít k téměř neřešitelným situacím – buď dojde k významným škodám na přírodě a krajinném rázu území, anebo projekt či koncepce nemůžou být realizovány, příp. pouze ve značně přepracované alternativě. Na druhé straně je velmi prospěšné, když jsou v území (zejména se jedná o národní parky, chráněné krajinné oblasti a přírodní parky) jasně a srozumitelně stanoveny podmínky ochrany krajinného rázu, které mohou předkladatelé záměrů či koncepcí zohlednit v počátečních fázích příprav. Zásadní spory jsou pak řešeny soudně, kdy do hry vstupují i soudní znalci v oboru ochrany přírody a krajinného rázu, což je většinou časově i finančně náročné.

Dle stavebního zákona stanovuje územní plán podmínky ochrany krajinného rázu. Jsou-li tyto podmínky stanoveny kvalitně, může se mnoha problémům s konkrétními záměry předejít již ve fázi koncepční. Ochrana krajinného rázu se týká i pozemkových úprav dle zákona o pozemkových úpravách.

Institut biologického hodnocení není bohužel dostatečně využívaným nástrojem ochrany přírody. Orgány ochrany přírody se v řadě schvalovacích procesů spokojí s popisy přírodních podmínek na dotčené lokalitě, které jsou často založeny na velmi obecných literárních údajích, či v lepším případě na výsledcích jednorázového (často nevhodně načasovaného) terénního šetření. Nedostatečné posouzení pak může v horším případě vést k poškození či likvidaci významných biologických hodnot v dotčené lokalitě.

Zdroje informací

Data základní

Jedná se o národní datové sady, jež stát garantuje. Existují pro celé území republiky, mají mechanismus aktualizací a mají garanta zdroje (státní nebo státem pověřené instituce).

- Klady listů ZM 1 : 50 000 / 1 : 25 000 / 1 : 10 000
- Klady listů SMO 1 : 5 000
- Klady listů ZMVM 1 : 2 000 / 1 : 1000 / 1 : 500
- Základní báze geografických dat 1 : 10 000 (ZABAGED)
- letecké snímkování ČR
- hranice administrativních jednotek
- mapy vojenského mapování

Základním zdrojem těchto dat portály Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního (ČÚZK):

- základní prohlížeč geodat <http://geoportal.cuzk.cz>
- základní prohlížeč popisných informací o katastrálních vztazích (SPI) <http://nahlizenidokn.cuzk.cz>
- nový prohlížeč pro nově spuštěný RUIAN (Registr územní identifikace, adres a nemovitostí) <http://vdp.cuzk.cz/>
- portál Geolab: historické mapy českých zemí <http://oldmaps.geolab.cz>
- portál UHUL: data OPRL (Oblastní plány rozvoje lesa) <http://www.uhul.cz/mapy/>
- portál ÚAZK: archivní mapy a stabilní katastr <http://archivnimapy.cuzk.cz/>
- historické letecké snímky <http://kontaminace.cenia.cz/>

Data povinná

Jedná se o data vyplývající ze zákona č. 114/92 Sb. ve znění pozdějších předpisů a jejich garantem je Ministerstvo životního prostředí resp. AOPK.

- hranice zvláště chráněných území a jejich ochranná pásma
- zóna velkoplošných chráněných území – NP, CHKO (odstupňované zóny ochrany přírody) podle národní a mezinárodní legislativy a jejich ochranná pásma
- památné stromy a jejich ochranná pásma
- přechodně chráněné plochy a jejich ochranná pásma
- územní systém ekologické stability
- významné krajinné prvky/ze zákona i vyhlášené
- krasové jevy (vchody jeskyní, půdorysy jeskyní, závrtý, ponory, vyvěračky)
- paleontologické nálezy
- zvláště chráněné rostliny a živočichové
- Natura 2000 (mapování biotopů)
- nálezová databáze rostlin na živočichů NDOP

Aktuální seznam dat, zobrazení a pravidla pro získání jsou dostupná na Portálu ochrany přírody <http://portal.nature.cz>, v sekci Poskytování dat.

- nálezové databáze ochrany přírody AOPK ČR <http://isop.nature.cz>
- databáze oborových organizací jako je Česká společnost na ochranu netopýrů (<http://www.ceson.org>) nebo Česká společnost ornitologická (www.birds.cz)

Data doporučená

Jejich zdroje je možno hledat na stránkách institucí a subjektů, které z obsahové náplně mají něco společného se životním prostředím. Dostupnost, aktualizace a garance pro celé území ČR však není dána žádným legislativním předpisem.

- Národní geoportál INSPIRE – dostupná data z různých resortů a centrálně spravovaný odkaz na ostatní portál v ČR (hlavní stránka – mapy – další geoportály v ČR) <http://geoportal.gov.cz>
- další zajímavé portály:
  - Portál farmáře – LPIS, přehled honiteb apod. <http://eagri.cz/public/web/mze/farmar/>
  - VÚV TGM – Hydroekologický IS (HEIS), DIBAVOD (Digitální BÁze VOdohospodářských Dat) <http://heis.vuv.cz/>
  - Ústav pro hospodářskou úpravu lesů (ÚHÚL) <http://www.uhul.cz>

Nejdůležitější dílčí informační systémy resortu ŽP

Kromě vlastních dat existuje pro ČR i několik informačních systémů, které zprostředkovávají informace. K vlastním primárním datům se zde uživatel nedostane, ale nosná informace je mu zobrazena; ta obvykle vychází z již zpracovaných primárních dat.

- Česká geologická služba (ČGS) <http://www.geology.cz/extranet>
- Integrovaný registr znečišťování (IRZ) <http://www.irz.cz>
- Informační systém EIA & SEA http://portal.cenia.cz/eiasea/view/eia100_cr
- Informační systém IPPC <http://www.ippc.cz>
- Informační systém kvality ovzduší (ISKO) <http://www.chmi.cz/uoco>
- Hydroekologický informační systém (HEIS) <http://heis.vuv.cz>
- Ústřední seznam ochrany přírody (ÚSOP) <http://drusop.nature.cz>
- Portál ochrany přírody AOPK <http://nature.cz>
- Informační systém statistiky a reportingu <http://issar.cenia.cz>
- Metainformační systém MŽP <http://mis.cenia.cz>
- Portál životního prostředí <http://portal.cenia.cz>
- Národní geoportál opírající se především o environmentální data <http://geoportal.cenia.cz>
- Portál ochrany přírody <http://portal.nature.cz>
- Portál geologie <http://www.geology.cz>
- Portál meteorologie, ovzduší a hydrologie <http://portal.chmi.cz>
- Bibliografické a dokumentografické služby <http://www.mzp.cz/ris>

Za jazykovou správnost odpovídá Conbios s. r. o.

Conbios s. r. o.

Conservation Biology Servis
IČ: 292 31 621, DIČ: CZ29231621
tel: +420604243068, +420605476698
e-mail: info@conbios.eu

Adresa:
Ostřihom 31, 664 91 Ivančice
Česka republika
www.conbios.eu

